

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Регіональний комплексний Науково-методичний центр
інноваційних технологій освітнього процесу РДГУ

Електронний збірник матеріалів

Регіональної науково-практичної
конференції

**«Роль особистості у реформуванні
української школи:
від досвіду до інновацій»
(до 75-річчя з дня народження
Т. Д. Дем'янюк)**

Рівне – 2019

Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк): Електронний збірник матеріалів Регіональної науково-практичної конференції. – Рівне: РДГУ. – 2019. – 184 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 5 від 30 травня 2019 р.)

Вашій увазі пропонуються матеріали I Регіональної науково-практичної конференції «Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій (до 75-річчя з дня народження Т. Д. Дем'янюк)», присвяченої осмисленню, розвитку, використанню в сучасній освітній практиці науково-педагогічної спадщини сучасної вченої, педагога-експериментатора Тамари Дмитрівни Дем'янюк.

**Дем'янюк Тамара Дмитрівна
(1944–2013)**

Петренко О. Б.

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії і методики виховання РДГУ
м. Рівне*

Роль персоналії у реформуванні освіти: методологія проблеми

Одним з важливих напрямів сучасних історико-педагогічних досліджень є розвідки, пов'язані з вивченням педагогічної діяльності та спадщини окремих педагогів різних часів. Комплексний аналіз реформування освіти, розвитку вітчизняної педагогічної науки неможливий без аналізу життєвого шляху «носіїв» основних ідей – науковців, теоретиків і практиків. Подібні форми наукового дослідження – життєписи, предметом яких є життєвий шлях і діяльність видатної людини, мають велику історію і зустрічаються у сучасних психології, соціології, літературознавстві, етнографії, історії науки та інших гуманітарних науках. Проте, останнім часом дослідники, не втрачаючи інтересу до вивчення генези педагогічних ідей і концепцій, знову звертаються до їх носія – вченого. Але звертаються на новому рівні, розглядаючи педагогічну персоналію в сукупній системі особистісних, соціальних та внутрішньонаукових детермінант, вивчаючи історію педагогічної думки, реформування освіти через історію людського життя й діяльності, через біографії педагогів минулого.

Суттєво змінились як підходи до відбору та висвітлення персоналій, так і завдання таких досліджень. Перелік педагогічних персоналій значно поповнився з початком висвітлення раніше «забутих» або заборонених діячів вітчизняної та зарубіжної освіти та педагогічної думки. В українській історії педагогіки утвердилась позиція О. Сухомлинської, яка розглядає творчу біографію педагога або «персоналію» «як

окремий предмет історико-педагогічного дослідження», зазначаючи, що «педагогічна думка завжди персоніфікована – у ній віддзеркалюється особистість її носія, з його смаками, поглядами, віруваннями та вподобаннями» [6, с. 3]. Доводячи свою точку зору, О. Сухомлинська зауважує, що саме «життя педагога, його особиста біографія часто є основою наукової реконструкції епохи, висвітлює загальнопедагогічний досвід того чи іншого періоду, тобто духовна біографія є матеріалізацією історії думки і духу ...» [4, с. 43]. Відомий український історик педагогіки Н. Дічек також вважає, що дослідження персоналій «є логічною складовою загальноісторичного процесу осмислення минулого». Вона навіть вважає за доцільне застосування терміну «педагогічна біографістика», визначаючи її як сферу науки, об'єктом котрої є особа педагога (освітнього діяча, вчителя, суспільно-культурного діяча, вченого, керівника освіти тощо), що вивчається як явище історії в її різноманітних зв'язках з суспільством і діяльнісних проявах в освітньо-виховному просторі [3, с. 17]. Такий елемент історико-педагогічного знання як персоналія є важливим і з точки зору Н. Гупана, який підкреслює її значущість з погляду розвитку синергетичного світорозуміння – нового підходу, що завойовує своїх прихильників як в історії в цілому, так і в історії педагогіки зокрема. Цей підхід вимагає визнання значної ролі суб'єкта у визначенні власних перспектив, переносу головної уваги дослідника на мікропроцеси, на діяльність конкретного педагога, виховну систему певного закладу освіти. Тут на перший план виступає важлива роль активної діючої особистості в історії освіти з її правом на вибір, з її відповідальністю перед майбутнім [2, с.18]. Цієї ж точки зору дотримується один з теоретиків російської історії педагогіки М. Богуславський, який стверджує, що особливого значення для сьогодення набувають виявлення і показ впливу окремих діячів освіти на

систему, яка перебуває у стані нестабільності, що призводить до макрозмін [1, с.39].

О. Сухомлинська визначає педагогічну персоналію як творчу біографію та послідовне систематизоване висвітлення сукупності педагогічних поглядів окремого педагога або видатного діяча, мислителя, що працював у галузі освіти та виховання. Життя педагога, його «духовна біографія дає матеріал для реконструкції, зіставлення й висновків історико-педагогічного характеру. У статті «Персоналія в історико-педагогічному дискурсі» вчена зазначає, що «педагогічна персоналія – це більше ніж наукова, освітня чи творча біографія, це швидше персоніфікований процес утворення цінностей, культури в рамках гуманітарної традиції, її певна конкретизована модель» [5, с. 42]. Крім того, О. Сухомлинська наголошує, що вивчення персоналії неможливе без аналізу світоглядних і психологічних особливостей особистості педагога, її психічної структури, найближчого оточення і саме в них треба шукати відповіді на поставлені педагогічні запитання [5, с.43]. На думку Н. Дічек, дослідження педагогічної персоналії вимагає: дотримання хронологічного опису подій і безумовного використання документів та історичних фактів; висвітлення життя діяча у взаємозв'язку із суспільним життям та історичною епохою; з'ясування й аналізу впливу особи на науку, в сфері якої вона діяла, оцінки її творчого внеску [3].

Тому моделлю розгляду реформування національної освіти ми обрали творчу біографію видатних педагогів – наших земляків, аби через аналіз персоналій відтворити розвиток і реформування освіти. При цьому дослідження персоналії збалансовано поєднує фактичний матеріал щодо діяльності педагога, характеристику його праць та теоретичний аналіз і осмислення тенденцій розвитку його поглядів та обґрунтовану оцінку його внеску.

Хочу зупинитись на принципі відбору персонажів вітчизняної педагогічної науки. Тут, безперечно, задіяно, принаймні, дві системи координат.

Перша – науково-об’єктивна. Важливо уявити вітчизняну освіту крізь призму персоналістичного підходу, в його реальній варіативності ідеологічних світоглядів, педагогічних парадигм, напрямів і течій. Водночас персоналістичний підхід апіорі суб’єктивний. Тому друга рамка: суб’єктивована. Науковець обирає з калейдоскопу імен ті персонажі, котрі йому ідейно, педагогічно і особистісно співзвучні.

Саме з таких позицій було обрано педагогічну персоналію Тамари Дмитрівни Дем’янюк (1944–2013 рр.) – відомого радянського і українського педагога, фахівця з теорії і методики виховання, кандидата педагогічних наук, професора, заслуженого працівника освіти України, відмінника освіти України, члена Комісії інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи в навчальних закладах України Науково-методичної ради з питань освіти МОН України, людини енциклопедичних знань з гуманітарних наук, високоінтелектуальної особистості, прихильниці гуманістичних ідей в освіті.

Понад 40 років працювала на освітній ниві видатний педагог Тамара Дем’янюк. Учителювала, викладала, завідувала кафедрою. Вона успішно поєднувала викладацьку, наукову та виховну діяльність. Т. Дем’янюк належить авторство понад 250 друківаних праць з теорії та методики виховання (монографії, навчальні посібники, підручники, статті, статті-довідки, тези, лекції, рецензії, доповіді, повідомлення, брошури).

Реконструкція етапів життя й творчості Т. Дем’янюк не може бути здійснена поза громадянською історією країни, поза аналізу реформування системи освіти. Але й самі підходи, принципи, зразки й методологічні орієнтири історико-педагогічного дослідження творчості вченої, як і еволюцію ролі й місця історико-наукового

вивчення персоналій у системі історії педагогіки в цілому – складно зрозуміти поза соціально-історичним контекстом.

Педагогічна персоналія «завжди буде одним з провідних напрямів історико-педагогічних досліджень, особливо у переломні часи, коли переглядаються існуючі канони й коли саме персоналія, яку ми вивчаємо, і своїм життям, і своїми ідеями підтверджує рух історії, її мінливість, непередбаченість і вразливість» (О. Сухомлинська) [5, с. 46].

Переконана, що вивчення персоналії Тамари Дмитрівни, аналіз її експериментально-виховної діяльності та наукових поглядів дасть змогу усвідомити важливість наукових ідей та досвіду ученої, що будуть корисними за сучасних умов реформування й оновлення змісту освіти й виховання. Вагомий внесок у педагогічну науку Т. Д. Дем'янюк, глибокий аналіз минулого залишаються актуальними й сьогодні, сприяють у визначенні перспектив розвитку Нової української школи й педагогічної думки України.

Список використаних джерел:

1. Богуславський М. Структура сучасного історико-педагогічного знання. *Шлях освіти*. 1999. № 1. С. 37-41.
2. Гупан Н. Українська історіографія історії педагогіки. Київ: А.П.Н., 2002. 224 с.
3. Дічек Н. Біографічний метод як інструмент дослідження вітчизняної історії педагогіки. *Шлях освіти*. 2001. № 12. С. 15-19.
4. Сухомлинська О. Історія педагогіки як наука і як навчальний предмет: актуальні проблеми. *Шлях освіти*. 2003. № 1. С. 39-43.
5. Сухомлинська О. Персоналія в історико-педагогічному дискурсі. *Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем*. Київ: А.П.Н., 2003. 68 с. С.36-46.

6. Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. / [О. В. Сухомлинська, Н. Б. Антонєць та ін. ; за ред. О. В. Сухомлинської]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. – 624 с.

Сілков В. В.

*кандидат педагогічних наук, професор,
декан педагогічного факультету РДГУ
м. Рівне*

Науковець. Керівник. Людина.

Загальноновизнано, що народ, який не шанує свого минулого, немає майбутнього. На педагогічному факультеті стало доброю традицією вшанування пам'яті викладачів, які все своє життя присвятили підготовці майбутніх працівників системи освіти. Колектив факультету справедливо пишається П. Г. Скотинянським, С. Я. Дем'янчуком, А. Й. Меремінським, Т. І. Поніманською, Т. Д. Дем'янюк, С. Г. Карпенчук та багатьма іншими бувшими викладачами кафедр факультету. Нещодавно ми проводили конференцію, присвячену річниці від дня народження проф. Поніманської Т. І., яка пройшла шлях від студентки факультету до проректора з наукової роботи, завідувача кафедри педагогіки і психології (дошкільної і корекційної), професора, кандидата педагогічних наук.

Сьогодні ми проводимо I Регіональну науково-практичну конференцію «Роль особистості у реформуванні української школи: від досвіду до інновацій». Ця конференція присвячена ще одній видатній випускниці педагогічного факультету – Заслуженому працівнику освіти України, професору, кандидату педагогічних наук Тамарі Дмитрівні Дем'янюк.